

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การศึกษานั้นถือได้ว่าเป็นเครื่องมือและวิธีการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้น จึงมีการปรับปรุงและพัฒนาหาวิธีการจัดการศึกษาอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้ก่อให้เกิดการตื่นตัวครั้งใหญ่ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะในประเด็นการปฏิรูปการศึกษาการปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาไปสู่การจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมและจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูงสุดเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ คือ “ดี เก่ง และมีความสุข” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 1)

ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ปัจจัยแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ สื่อและอุปกรณ์การเรียน ชุมชนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนระบบบริหารของสถานศึกษา องค์ประกอบหรือปัจจัยสนับสนุนเหล่านี้ ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งถือว่าเป็นผู้นำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ที่จะต้องมีความสามารถในการบริหาร มีความรู้ความเข้าใจการปฏิรูปการศึกษา การปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 70)

ผู้บริหารเปรียบเสมือนหัวใจของสถานศึกษาเพราะผู้บริหารคือผู้นำ เป็นศูนย์รวมพลังของบุคลากรในองค์กร ความสามารถและพฤติกรรมของผู้นำย่อมมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับองค์กร ผู้นำจึงเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา กล่าวได้ว่า ผู้นำมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานในองค์กร มีลักษณะที่เด่นกว่าคนอื่น ๆ คือ มีความรู้ความสามารถ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถทำงานกับผู้อื่นได้ และที่สำคัญยิ่งคือเป็นผู้ที่จะนำพาองค์กรสู่จุดหมาย โดยใช้หลักการบริหารและการใช้เหตุผลในฐานะผู้บังคับบัญชาสูงสุดของสถานศึกษา ผู้บริหารจำเป็นต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่และภารกิจที่รับผิดชอบในด้านการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารต้องมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างระบบคุณภาพให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เป็นผู้กำหนดทิศทางและนโยบายที่ชัดเจน กำหนดขั้นตอนการทำงานจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ ประสานให้ทุกคนร่วมมือเพื่อพัฒนาองค์กรให้เข้มแข็ง พัฒนาสิ่งแวดล้อม พัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ สนับสนุนงานวิจัยในสถานศึกษา

พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นแหล่งความรู้ ส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชน เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา

ในปัจจุบันแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกคนในสังคมให้มีความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ คนหรือที่เรียกว่าทรัพยากรมนุษย์เป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง ทุกอย่างจนกระทั่งกลายเป็นผลผลิต ตลอดจนการนำองค์การไปสู่ความสำเร็จและเป็นการฉายภาพลักษณะที่ดีขององค์การสู่สาธารณชน โดยทั่วไปคนแต่ละคนมีลักษณะที่หลากหลายแตกต่างกันในด้านความรู้ ทักษะ ทัศนคติ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ให้องค์การได้บรรลุขึ้น ต้องอาศัยความสามารถที่จะใช้ทรัพยากรมนุษย์อย่างฉลาด เพราะมนุษย์เป็นทุนทางสังคม การมุ่งปลูกฝังแนวความคิดและจิตสำนึกให้ผู้บริหารเปลี่ยนมุมมองที่เคยมองมนุษย์เป็นเพียงกำลังแรงงานมาเป็นการมองมนุษย์อย่างมีคุณค่าที่จะช่วยให้งานประสบผลสำเร็จ และสามารถสร้างประโยชน์ให้กับองค์การ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้บริหารได้เปลี่ยนแนวความคิดมีจิตสำนึกที่ดีต่อทรัพยากรมนุษย์ มองเห็นคุณค่าที่ต้องดำรงรักษาให้มีสุขภาพจิต สุขภาพกายที่ดีแล้ว การบริหารงานในองค์การจะมีประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในการทำงาน มีความสุขในการดำเนินชีวิตอยู่ในองค์การ ได้รับการยอมรับจากผู้บริหาร และเพื่อนร่วมงานท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน (พะยอม วงศ์สารศรี, 2544, หน้า 1 - 6)

สรุปได้ว่าผู้บริหารเปรียบเสมือนหัวใจของสถานศึกษา เป็นศูนย์กลางของทุกคนในองค์กร และผู้บริหารยุคใหม่ต้องเปลี่ยนแนวคิดในการพัฒนาคือหันมาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์ฉลาดและสามารถสร้างประโยชน์ให้กับองค์การได้ แต่จากการสังเกตหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐบาล หน่วยงานของเอกชน หน่วยงานของรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ หรือแม้แต่หน่วยงานเกี่ยวกับการศึกษา ผู้นำหรือผู้บริหารส่วนใหญ่จะเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงจนทำให้หลายคนเข้าใจว่าผู้นำหรือผู้บริหารจะต้องเป็นเพศชาย เท่านั้น จึงจะสามารถพัฒนาหน่วยงานให้เจริญรุ่งเรืองได้ ถึงแม้สังคมไทยในปัจจุบันนี้ เริ่มมีสตรีเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจไม่มากนักเมื่อเทียบกับสตรีในประเทศที่พัฒนาแล้ว ในโลกตะวันตกและเมื่อพิจารณาสัดส่วนของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน พบว่าเป็นผู้บริหารที่เป็นบุรุษมากกว่าผู้บริหารที่เป็นสตรีในสัดส่วนที่ยังถือว่าค่อนข้างต่างกันมาก

จากข้อมูลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ซึ่งประกอบด้วยอำเภอเมือง และอำเภอบางระกำ มีผู้บริหารทั้งหมด 148 คน เป็นผู้บริหารชาย 130 คน คิดเป็นร้อยละ 87.84 ผู้บริหารหญิง 18 คน คิดเป็น ร้อยละ 12.16 จะเห็นได้ว่า เพศหญิงได้มีโอกาสทำงานในตำแหน่งผู้บริหารเช่นเดียวกับเพศชาย ถึงแม้จะมีสัดส่วนที่น้อยกว่าก็ตาม ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิง ตามทฤษฎีของครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลกเขต 1 จะทำให้ทราบว่า ครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิงว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร โดยเลือกทฤษฎีของยูคส์ (Yukl's integrating taxonomy of managerial behavior อ้างอิงในเสาวนิต เสาถนนวนนท์, 2542, หน้า 48 – 50) ได้แก่ 1) บทบาทในด้านการสร้างความสัมพันธ์ (Building relationship) 2) บทบาทในด้านการให้และเสาะหาข้อมูล (Giving – seeking information) 3) บทบาทในด้านการตัดสินใจ (Making decision) 4) บทบาทในด้านการใช้อิทธิพล (Influencing people) ใน การศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิง ผลที่ได้รับจากการวิจัยจะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานด้านการบริหารให้บรรลุ เป้าหมายตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาต่อไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิง ตามทฤษฎีของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิง ตามทฤษฎีของครูชายและครูหญิง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1
3. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิง ตามทฤษฎีของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1

ความสำคัญของการวิจัย

1. เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงบทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารชายและหญิง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1
2. ผลการศึกษาค้นคว้าเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาพิษณุโลก ในการนำไปใช้วางแผนพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีศักยภาพในการ บริหารงาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่การเรียนการสอนหรืองานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ทั้งหมด 148 โรงเรียน จำนวนผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมด 148 คน เป็นผู้บริหารชาย จำนวน 130 คน เป็นผู้บริหารหญิง จำนวน 18 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่การเรียนการสอนหรืองานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการหลายขั้นตอน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น คือ

2.1.1 เพศของผู้บริหารสถานศึกษา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) ชาย
- 2) หญิง

2.1.2 เพศของครู แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) ชาย
- 2) หญิง

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

บทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิง ตามทฤษฎีของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ใน 4 ด้าน ตามทฤษฎีของยูกิล (Yukl's integrating taxonomy of managerial behavior) (เศวานิต เศาณานนท์, 2542, หน้า 48 – 50) ได้แก่

2.2.1 บทบาทในด้านการสร้างความสัมพันธ์ (Building relationship)

2.2.2 บทบาทในด้านการให้และเสาะหาข้อมูล (Giving – seeking information)

2.2.3 บทบาทในด้านการตัดสินใจ (Making decision)

2.2.4 บทบาทในด้านการใช้อิทธิพล (Influencing people)

3. ช่วงระยะเวลาดำเนินการ การเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2552 ถึง วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2552

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. บทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง การกระทำและการแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหน้าที่ที่ปฏิบัติและความรับผิดชอบงาน ในกิจกรรมของโรงเรียนในขอบเขตที่ครอบคลุมบทบาททั้ง 4 ด้าน ต่อไปนี้

1.1 บทบาทในด้านการสร้างความสัมพันธ์ (Building relationship) หมายถึง บทบาทหน้าที่ที่ครอบคลุมในเรื่องการสร้างเครือข่าย การให้การสนับสนุน การจัดการความขัดแย้งและการสร้างทีมงาน

1.2 บทบาทในด้านการให้และเสาะหาข้อมูล (Giving – seeking information) หมายถึง บทบาทหน้าที่ที่ครอบคลุมเนื้อหาในเรื่อง บทบาทการติดตาม บทบาทการให้ข้อมูล บทบาทในการสร้างความชัดเจน

1.3 บทบาทในด้านการตัดสินใจ (Making decision) หมายถึง บทบาทหน้าที่ที่ครอบคลุมเนื้อหาในเรื่อง บทบาทในการวางแผนและจัดองค์การ บทบาทในการแก้ปัญหา บทบาทในการให้คำปรึกษาและมอบหมายงาน

1.4 บทบาทในด้านการใช้อิทธิพล (Influencing people) หมายถึง บทบาทหน้าที่ที่ครอบคลุม เนื้อหาในเรื่อง บทบาทในการสร้างแรงจูงใจ บทบาทในการประกาศเกียรติคุณและให้รางวัล

2. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 หรือผู้รักษาการในตำแหน่ง

3. ทรรศนะ หมายถึง การแสดงความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นของครูที่มีต่อการกระทำและการแสดงออกของผู้บริหารสถานศึกษาตามหน้าที่ที่ปฏิบัติและความรับผิดชอบงาน ในกิจกรรมของโรงเรียนในด้านความสามัคคี ความร่วมมือ แรงจูงใจ การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การแก้ไขข้อขัดแย้ง ประสิทธิภาพของงานเฉพาะด้าน กิจกรรมขององค์กร การมีทรัพยากรอย่างเพียงพอและความพร้อมของกลุ่มที่จะรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง และเหตุการณ์วิกฤตต่าง ๆ

4. ครู หมายถึง ครูที่ปฏิบัติงานการเรียนการสอนหรืองานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 ที่ไม่ใช่ผู้บริหาร

5. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 หมายถึง รับผิดชอบในการบริหารและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของจังหวัดพิษณุโลก เขต 1 มีอำเภอเมืองและอำเภอบางระกำ

สมมติฐานการวิจัย

1. บทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิง ตามทฤษฎีของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 แตกต่างกัน
2. บทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิง ตามทฤษฎีของครูชาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 แตกต่างกัน
3. บทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิงตามทฤษฎีของครูหญิง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 แตกต่างกัน
4. เปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพศชายและเพศหญิงตามทฤษฎีของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิษณุโลก เขต 1 แตกต่างกัน